

О.В. ШИМЧЕНКО**СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ**

Стаття присвячена дослідженню процесу відтворення інтелектуального капіталу, його значенню та впливу на розвиток суспільства й економіки. Розглядаються різні підходи до розуміння та визначення інтелектуального капіталу, зокрема філософські та функціональні аспекти, а також його роль у сучасному соціально-економічному контексті. Особлива увага приділяється циклічності та взаємозв'язку процесів відтворення, включаючи формування, використання та відновлення інтелектуальних ресурсів.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, відтворення інтелектуального капіталу, сталий розвиток, інтелект, капітал, трансформація.

O. V. SHIMCHENKO**MODERN PERSPECTIVES ON THE REPRODUCTION OF INTELLECTUAL CAPITAL**

The article focuses on the study of the process of intellectual capital reproduction, its significance, and its impact on the development of society and the economy. Different approaches to understanding and defining intellectual capital are examined, including philosophical and functional aspects, as well as its role in the modern socio-economic context. Special attention is given to the cyclicity and interconnectedness of reproduction processes, including the formation, utilization, and restoration of intellectual resources.

Key words: intellectual capital, reproduction of intellectual capital, sustainable development, intelligence, capital, transformation.

Постановка проблеми. Економіка знань, що спирається на ідею «інформаційного суспільства», стала важливим вектором сталого розвитку для розвинених країн. У зв'язку з трансформацією культурного, інформаційного, економічного і політичного середовища, під впливом глобалізаційних процесів та посиленням конкуренції, прискорюється інновації, що призводить до необхідності в постійній адаптації та навчанні для опанування нової техніки і формування нових навичок. Сьогодні знання виступають як основний ресурс поряд із традиційними – працею, фінансовим капіталом та матеріальними ресурсами. Це призводить до зростання інтелектуальної складової у виробничих процесах, коли багатство суспільства значною мірою базується на інтелектуальному капіталі [9].

Феномен інтелектуального капіталу ще знаходиться в розвитку і не досліджений повною мірою, що потребує більш глибокого осмислення, оскільки вже зараз очевидно, що інтелектуальний капітал стає ключовим чинником цивілізаційного розвитку, змінюючи характер суспільного відтворення та його цільові орієнтири. Саме тому, в умовах трансформації інформаційного суспільства, особливої актуальності набуває дослідження процесів відтворення інтелектуального капіталу [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз іноземної літератури та вітчизняних досліджень показав, що поняттям і структурою інтелектуального капіталу займалися такі вчені, як Е. Брукінг, Г. Клейнер, Е. Тоффлер, Т. Стюарт, П. Бернстайн, Дж. Гелбрейт, М. Кастельс, Ф. Фукуяма та інші. Значний внесок у розвиток

наукових досліджень в галузі інтелектуального капіталу також зробили українські науковці, зокрема О. Бутнік-Сіверський, В. Кавецький, А. Чухно, В. Вірченко, О. Дуброва, Г. Коломієць. Щодо питань відтворення інтелектуального капіталу, важливі дослідження проведено І. Левіною, Н. Пачевою, Л. Городянською, О. Кендюховим, А. Чухно та іншими авторами. Ці дослідники розглядали різні аспекти відтворення інтелектуального капіталу, зокрема на мікро-, макро- та системному рівнях. Дослідження відтворення інтелектуального капіталу в умовах інформаційного суспільства знаходиться на етапі розвитку, що потребує більш глибокого вивчення, наукового узагальнення та систематизації існуючих підходів, а також подальшої розробки теоретичних аспектів його формування та використання в Україні [4; 12].

Метою статті є дослідження підходів до бачення моделей відтворення інтелектуального капіталу і визначення їх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Основою для більш глибокого розуміння процесу відтворення інтелектуального капіталу є формування бачення його структури, визначення факторів і способів оцінки впливу інтелектуального капіталу на трансформацію світогляду та морально-етичних пріоритетів сучасного суспільства, впровадження оптимальних підходів до його розвитку для матеріалізації інтелектуального потенціалу. Досягнення поставленої мети базується на припущенні про існування об'єктивної та теоретично обґрунтованої системи відтворювальних відносин, в межах якої можна розробити узагальнену модель механізму відтворення інтелектуального капіталу на

рівні суспільства, що дасть змогу порівнювати наявні підходи та створювати нові перспективні розробки в цій галузі [5].

Для дослідження процесу відтворення інтелектуального капіталу важливо розглянути поняття «інтелектуальний капітал», оскільки це дозволить значно розширити традиційні рамки дослідження цього процесу шляхом розширення його від мікрорівня внутрішньої структури до рівня суспільного відтворення [5; 11].

Термін «інтелектуальний капітал» вперше ввів Дж. Гелбрейт у листі до М. Калецьки в 1969 році, охарактеризувавши його як «не лише чистий інтелект» людини, а і як таку діяльність, що передбачає використання інтелектуальних ресурсів [19]. Л. Едвінсон визначає інтелектуальний капітал як особливу сукупність людського та структурного капіталу [18]. Е. Брукінг використовує термін «інтелектуальний капітал» для позначення об'єднаних нематеріальних активів. М. Кастельс підкреслює, що в сучасній економіці успіху досягають організації, які здатні генерувати знання, ефективно обробляти інформацію та швидко адаптуватися до змін. Інтелектуальний капітал стає основною силою, що формує нову економічну культуру, перетворюючи інформацію на цінності та знання [17]. Й. Руус описує його як всі нематеріальні та ненагальні ресурси, які беруть участь у створенні цінності [20].

Н. Пачева зазначає, що інтелектуальний капітал включає в себе освіту, досвід, знання, зв'язки, інтуїцію та інтелектуальну власність, таку як патенти та ноу-хау [13]. А. Чухно трактує інтелектуальний капітал як ресурс, що об'єднує наукові та професійно-технічні знання працівників, інтелектуальну працю та інтелектуальну власність, накопичений досвід, організаційну структуру й інформаційні мережі – тобто все, що формує репутацію підприємства та визначає суть його діяльності. Всі складові інтелектуального капіталу є активними чинниками, які сприяють створенню багатства в сучасному суспільстві [14]. Інші дослідники інтелектуальний капітал розглядають не як сукупність ресурсів, а як складову частину системи суспільного відтворення – як систему відносин щодо виробництва нових або вдосконалених (оновлених) знань і інтелектуальних здібностей індивідуумів, колективів та суспільства в цілому. У своїх роботах ми визначаємо інтелектуальний капітал як сукупність духовного досвіду та уявлень, що виявляються у досягненнях самореалізації особистостей. Оскільки цей капітал має значний вплив на еволюцію цивілізації та формування культурних процесів та змін, які залежать від конкретного історичного контексту, важливо окреслити процес його відтворення [15; 16].

Відповідно до функціональних підходів, розуміння інтелектуального капіталу акцентує увагу на його функціях та значенні в суспільних процесах, тоді як структурні підходи визначають його через основні складові, такі як знання, досвід і організаційні мережі. Відтворювальні підходи зосереджуються на здатності інтелектуального капіталу генерувати додаткову вартість і забезпечувати прибуток. Тому для більш глибокого розуміння інтелектуального капіталу є

доцільним поєднання різних підходів, що дозволяє всебічно оцінити його роль у розвитку цивілізації [1].

Щодо поняття «відтворення», то С. Волошина виділяє його ключові аспекти: відновлення та рух процесу, безперервність відновлення, циклічність й обіг. Більшість визначень включають поняття процес, що, зазвичай, визначається як сукупність взаємопов'язаних, незворотних змін, що можуть бути як спонтанними, так і керованими. Дослідники визначають його як категорією, яка відображає тривалий перебіг змін, що ведуть до нових результатів або досягнень [2].

Н. Пачева зазначає, що не всі автори використовують термін «відтворення». Багато хто розглядає проблему через призму інституціонального підходу та теорії управління, застосовуючи іншу термінологію. Проте, можна помітити, що процеси, описані різними термінами, є взаємопов'язаними [13]. Внеском В. Леонтьєва є розвиток теорії відтворення в контексті побудови системи взаємопов'язаних показників за моделлю «витрати-випуск», у якій витрати розглядаються як чинники виробництва, а випуск – як результат процесу відтворення.

І. Левіна визначає відтворення інтелектуального капіталу як циклічний процес, що включає формування, використання та відновлення ресурсу. Його доцільно вивчати на нано-, мікро- та макрорівнях [11]. Г. Коломієць вбачає відтворення інтелектуального капіталу як безперервний процес оновлення знань і творчості, який сприяє зростанню доходів, конкурентоспроможності та прогресу на різних рівнях – від індивіда до глобалізованого суспільства. Цей процес відображає загальні тенденції глобалізації та постіндустріального розвитку [7].

В. Кавецький розглядає процес відтворення інтелектуального капіталу як збалансовані інвестиції у взаємопов'язані форми інтелектуального капіталу: людський, організаційний та споживчий капітали. Зазначає, що їх взаємодія має призводити до синергії та ефекту від перехресних інвестицій, в той час як помилкове коригування обсягу надходжень може призвести до втрат [6]. Згідно підходу Г. Клейнера, у процесі економічних зав'язків утворюються стабільні групи системних об'єктів з певною універсальною конфігурацією. Перевага цього підходу полягає у теоретичній основі для моделювання складних ієрархічних систем у регіональному контексті. Він також знайшов відображення в дослідженнях інтелектуального капіталу, зокрема, в багатосуб'єктності та багаторівневості його формування, що свідчить про успішний досвід його застосування [6]. Саме тому розглянемо нижче елементи відтворення інтелектуального капіталу та його моделі.

Для моделювання системи відтворення необхідно виділити чотири компоненти. Процесний компонент охоплює процеси, через які реалізуються етапи відтворення інтелектуального капіталу. Суб'єктний компонент включає суб'єкти відтворення інтелектуального капіталу, такі як держава, економіка, суспільство і бізнес, що представлені окремими вертикальними системами, здатними проектуватися на різні рівні (державу, регіон, галузь, підприємство).

Об'єктний компонент містить матеріальні та нематеріальні ресурси, що використовуються у процесі відтворення інтелектуального капіталу. Компонент середовища визначає умови та оточення, в якому протікають ці процеси, і є важливим системоутворюючим фактором [13].

Таким чином, відтворення інтелектуального капіталу з точки зору системного підходу можна визначити як сконфігуровану систему взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, процесів і середовищ, що взаємодіють як організм, через які реалізуються морфогенез від зародження, молодості, зрілості, старіння. Що відомо з теорії життєвого циклу продукту, запропонованої Раймондом Верноном? Як зазначає Л. Сердюкова, пропонуючи інший погляд на етапи відтворення інтелектуального капіталу, кількість стадій у моделі не конкретизована і може розглядатися як з позицій класичного трактування (виробництво – розподіл – обмін – споживання), так і з точки зору інших підходів (наприклад, формування – розвиток – використання), про що йдеться у роботі Ю. Кондратюка [8].

У стратегіях успішних країн в економіці знань виділяють дві основні лінії: зміцнення макроекономічного середовища через забезпечення стабільності та високих інвестицій для розвитку цивілізацій. На мікрорівні завданням є створення ефективного механізму управління інтелектуальним капіталом, надання доступу до глобальних знань, розвиток наукових досліджень, інфраструктури та освіти для формування інтелектуального капіталу, розробка критеріїв ефективності використання капіталу та забезпечення його відтворення. Інтелектуальна безпека, як частина національної безпеки, гарантує умови для розвитку, забезпечує наукове підґрунтя для безпеки та сприяє збереженню і розвитку інтелекту цивілізацій, запобігаючи інтелектуальній кризі [8; 9].

Для дослідження закономірностей відтворення інтелектуального капіталу на макрорівні використовують холистичний підхід, який розглядає економіку як динамічну взаємопов'язану систему [10]. Існує точка зору, згідно з якою ментальність є первинним фактором, а суспільні процеси – вторинними, тобто, саме ментальність визначає напрямки розвитку суспільства. Цю думку підтримує М. Вебер, який вважає, що етичні цінності є причиною, а економічна поведінка – наслідком. Процеси відтворення інтелектуального капіталу залежать від рівня національної культури, тому постіндустріальні трансформації в кожній країні є унікальними [11].

Так, можна виділити перший етап відтворення інтелектуального капіталу – накопичення інтелектуального потенціалу, що пов'язано з розвитком творчості, ідеями та відтворювальними процесами у сферах освіти і культури [10]. Інвестиції в інтелектуальний капітал включають матеріальні (фонди, фінанси) та нематеріальні (визнання, інформація) вкладення, спрямовані на підвищення знань, кваліфікації, мотивації працівників, розвиток організаційних можливостей і комунікацій [6]. Важливо зазначити, що інтелектуальний капітал

формується на рівні особи через інвестиції в людський капітал і організаційні знання, зокрема, в освіту та культуру. Ці інвестиції створюють умови для формування інтелектуального капіталу, який через інноваційні проекти забезпечує додану вартість підприємству [6]. Е. Гоффлер зазначав, що організації не враховують вартість культурних та соціальних навичок, набутих у процесі виховання в родині [21].

Наступний етап відтворення інтелектуального капіталу – реалізація інновацій, що формує додану вартість і прибуток, закріплюючи організаційні знання, навички працівників та інтелектуальну власність. Інвестиції в знання сприяють розвитку людського, організаційного та споживчого капіталу, завершуючи процес відтворення інтелектуального капіталу підприємства [6]. Цей етап передбачає комерціалізацію інтелектуального потенціалу і включає стадії: використання творчого потенціалу в інтелектуальній діяльності, створення інтелектуального продукту та генерування доданої вартості через його реалізацію. Проте, інтелектуальний потенціал не завжди перетворюється на інтелектуальний капітал. Часто це зумовлено недостатністю фінансування. Також на цьому етапі можуть виникати інституційні «пастишки», такі як: несумісність розвитку складових інтелектуального капіталу, ризики низької норми накопичення, недостатня ефективність формальних механізмів забезпечення контрактів у сфері інтелектуального капіталу.

У сучасному виробництві, насиченому знаннями та інформацією, зменшується частка матеріальних витрат, підвищується інтелектуальна ємність продукту, ускладнюючи визначення реальної вартості товару. Проблема полягає в тому, що вартості часто недооцінюють знання та інформацію, попри їх важливість. Оцінка ціни знань важка через їх різноманітність, що ускладнює визначення ціни інтелектуального продукту [10].

Таким чином, капітал можна розглядати як етапи виробництва та відтворення. Спочатку він виступає як ресурс, потім, у певних обставинах, як потенціал, а при реалізації – як результат. При цьому капітал як результат стає ресурсом для отримання нового результату – відтворення та приросту інтелектуального капіталу. Наприклад, людина з її знаннями та навичками – це капітал-ресурс. Коли людина працює в організації, її здібності стають капіталом-потенціалом, а її знання та інтелектуальна власність – капіталом-результатом, який одночасно стає новим ресурсом.

Варто зазначити дослідження Л. Городянської, де вона виділяє два типи відтворення інтелектуального потенціалу: екстенсивний та інтенсивний. Екстенсивний тип базується на природному прирості населення і включає вибір людиною власного життєвого шляху, а також час, витрачений на навчання та професійне зростання. Інтенсивний тип зосереджується на якісному зростанні інтелектуального потенціалу через освіту, кваліфікацію, відновлення фізичних і розумових здібностей. Інноваційний напрям є складовою інтенсивного типу й передбачає впровадження нових технологій, розвитку навичок персоналу, а також організацію процесів відтворення як у межах

підприємства, так і поза ними із заходами для відновлення працездатності [4]. Отже, еволюція інноваційного відтворення пов'язана з інституціональними суб'єктами й набуттям людиною ключових компетенцій у процесі її інтелектуального розвитку.

Висновки. Таким чином, інтелектуальний капітал є сукупністю нематеріальних активів, які включають людські, структурні, організаційні та культурні ресурси, що забезпечують конкурентоспроможність, інноваційність та соціальний, культурний та економічний розвиток на різних рівнях – від індивідуального до глобального. Для дослідження інтелектуального капіталу використовуються функціональні, структурні та відтворювальні підходи, що дозволяють комплексно оцінити його роль у суспільстві, здатність генерувати додаткову вартість і забезпечувати сталість процесів.

Відтворення інтелектуального капіталу є циклічним процесом, який включає формування, використання та відновлення ресурсів на нано-, мікро- та макрорівнях, залучаючи державу, суспільство, бізнес та використовуючи матеріальні й нематеріальні ресурси.

Інвестиції в інтелектуальний капітал включають матеріальні (фінанси, інфраструктуру) та нематеріальні (знання, навички, організаційні можливості), визначаючи успіх у створенні доданої вартості та інновацій. Разом із тим, процес відтворення стикається з викликами, такими як: недостатнє фінансування, інституційні пастки та складність оцінки нематеріальних активів.

У глобальному контексті відтворення інтелектуального капіталу є ключовим чинником економічного зростання та інноваційного розвитку, а його особливості визначаються культурними та ментальними аспектами суспільства. На макрорівні основна увага зосереджена на створенні сприятливого економічного середовища, інвестиціях у знання та інфраструктуру, а на мікрорівні – на управлінні інтелектуальним капіталом, розвитку інновацій та наукових досліджень.

Відтворення інтелектуального капіталу відіграє важливу роль у забезпеченні якісних змін, створенні нових ринків, формуванні доданої вартості та конкурентних переваг. Таким чином, інтелектуальний капітал є ключовим ресурсом сучасного суспільства, відтворення якого визначає перспективи розвитку інноваційної економіки та культурного прогресу.

Список джерел інформації

1. Вірченко В.В. (2014). Венчурні фонди та їх роль у відтворенні інтелектуального капіталу. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. № 1 (16). С. 114–123. DOI <https://doi.org/10.18371/fcapter.v1i16.28533>
2. Волошина С.В. (2018). Композиційна побудова поняття «людський капітал». *Торгівля і ринок України*. № 1 (43). С. 51–61.
3. Годзь Н.Б. (2018). Питання майбутнього та

трансформація задач екології в світлі зменшення ресурсів задля попередження глобальних військових конфліктів, *Світові конфлікти у XXI столітті: філософська рефлексія соціальних, економічних, екологічних, політичних та релігійних аспектів. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25 жовтня 2018 р., м. Київ*. С. 18–20.

4. Городянська Л.В. (2022). Структура відтворення інтелектуального потенціалу людини: інноваційний аспект. *Освітня аналітика України*. № 2 (18). С. 99–111.

5. Дуброва О.М. (2022). Підхід до дослідження процесу відтворення інтелектуального капіталу у секторі публічного управління вищою освітою. *Вісник Національного університету цивільного захисту України, Серія: Державне управління*. № 2 (17). С. 214–229.

6. Кавецький В.В. (2010). Стратегія формування і розвитку інтелектуального капіталу шляхом збалансованих інвестицій. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: економіка і менеджмент*. № 2 (8). С. 15–22.

7. Коломієць Г. (2014). Інституційно-господарська платформа розвитку інтелектуального капіталу. *Бізнес-інформ*. № 6. С. 19–23.

8. Кондратюк Ю.В. (2022). Генезис інтелектуального капіталу будівельних підприємств: теорія та практика розширеного відтворення. *Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Київ, 27 жовтня 2022 р.* С. 65–69.

9. Косарев О.Й., Мерзвинська Ф.М. (2007). Інвестування відтворення інтелектуального капіталу підприємств. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*: зб. наук. праць. К.: НАУ. Вип. 13. 152 с.

10. Левіна І. (2011). Концептуальні основи відтворення інтелектуального капіталу. *Економіка і право*. № 3. С. 120–123.

11. Левіна І. (2011). Інституціональні умови відтворення інтелектуального капіталу. *Економіка і право*. № 7 (114). С. 41–44.

12. Літвінов О.С. (2016). Відтворення інтелектуального капіталу підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. № 3 (1). С. 45–49. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pipgr_2016_3%281%29_11

13. Пачева Н.О. (2012). Формування людського та інтелектуального капіталу в процесі суспільного відтворення. *Б'юджетні запитання до світла на науку, Матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. конф., Софія, 17–25 грудня 2012 р.* Том 15. Економіки. Софія: «Б'ял ГРАД-БГ» ООД. С. 53–55.

14. Чухно А.А. (2001). Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України (початок). *Економіка України*. № 11, С. 42–49.

15. Шимченко О.В. (2024). Взаємозв'язок інтелектуального капіталу України та світу в умовах глобалізації. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес. Матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. студ. і аспірантів, м. Харків, 18–19 квітня 2024 р.* Харків: НТУ «ХП». С. 68–71. Retrieved from <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/76932>

16. Шимченко О.В. (2023). Взаємозв'язок технологічної та інтелектуальної трансформації сучасної цивілізації. *Вісник Національного технічного університету «ХП»*. Харків: НТУ «ХП». № 2. С. 38–42.

17. Castells M. (2000). *The Information Economy: Economics, Society, and Culture*. 625 p.

18. Edvinsson L. (2002). *Corporate Longitude: What You Need to Know to Navigate the Knowledge Economy*. 256 p.

19. Galbraith J.K. (1973). *Economics and the Public Purpose*. Boston, 334 p.

20. Roos G., Pike S., Fernstrom L. (2006). *Managing Intellectual Capital in Practice*. 396 p.

21. Toffler A., Toffler, H. (2007). *Revolutionary Wealth:*

Вісник Національного технічного університету «ХП».

Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, № 2, 2024

How It Will Be Created and How It Will Change Our Lives. 512 p.

References (transliterated)

1. Virchenko V.V. (2014). Venchurni fondy ta yikh rol u vidtvorenni intelektualnogo kapitalu, *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* № 1 (16). S. 114–123. DOI <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i16.28533>
2. Voloshyna S.V. (2018). Kompozytsiina pobudova poniattia «liudskiy kapital», *Torhivlia i rynek Ukrainy.* № 1 (43). S. 51–61.
3. Hodz N.B. (2018). Pytannia maibutnoho ta transformatsiia zadach ekolohii v svitli zmenshennia resursiv zadlia poperedzhennia hlobalnykh viiskovykh konfliktiv, Svitovi konflikty u KhKhI stolitti: filosofska refleksiiia sotsialnykh, ekonomichnykh, ekolohichnykh, politychnykh ta relihiinykh aspektiv, *Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 25 zhovtnia 2018 r., Kyiv.* S. 18–20.
4. Horodianska L.V. (2022). Struktura vidtvorennia intelektualnogo potentsialu liudyny: innovatsiinyi aspekt. *Osvitnia analityka Ukrainy.* № 2 (18). S. 99–111.
5. Dubrova O.M. (2022). Pidkhid do doslidzhennia protsesu vidtvorennia intelektualnogo kapitalu u sektori publichnogo upravlinnia vyshchoiu osvitoiu, *Visnyk Natsionalnogo universytetu tsvylnoho zakhystu Ukrainy, Serii: Derzhavne upravlinnia.* № 2 (17). S. 214–229.
6. Kavetskyi V.V. (2010). Stratehiia formuvannia i rozvytku intelektualnogo kapitalu shliakhom zbalansovanykh investytsii. *Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu. Serii: ekonomika i menedzhment.* № 2 (8). S. 15–22.
7. Kolomiets H. (2014). Instytutsiino-hospodarska platforma rozvytku intelektualnogo kapitalu. *Biznes-inform.* № 6. S. 19–23.
8. Kondratiuk Yu.V. (2022). Henezys intelektualnogo kapitalu budivelnnykh pidpriemstv: teoriia ta praktyka rozshyrenoho vidtvorennia. *Marketynhovi stratehii, pidpriemnytstvo i torhivlia: suchasnyi stan, napriamky rozvytku, Materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf., Kyiv, 27 zhovtnia 2022 r., m. Kyiv.* S. 65–69.
9. Kosariiev O.I., Merzhvynska F.M. (2007). Investuvannia vidtvorennia intelektualnogo kapitalu pidpriemstv. *Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury : zb. nauk. prats. K. : NAU. Vyp. 13.* 152 s.
10. Levina I. (2011). Kontseptualni osnovy vidtvorennia intelektualnogo kapitalu, *Instytutsiini problemy ekonomiky, Ekonomika i pravo.* № 3. S. 120–123.
11. Levina I. (2011). Instytutsionalni umovy vidtvorennia intelektualnogo kapitalu. *Ekonomika i pravo.* № 7 (114). S. 41–44.
12. Litvinov O.S. (2016). Vidtvorennia intelektualnogo kapitalu pidpriemstva. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva.* № 3 (1). S. 45–49. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_3%281%29_11
13. Pacheva N.O. (2012). Formuvannia liudskoho ta intelektualnogo kapitalu v protsesi suspilnoho vidtvorennia. *Vъdeshcheto vъprosy ot sveta na naukata, Materialy 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Sofia, 17–25 hrudnia 2012, Tom 15, Ikonomyky. Sofia : «Bial HRAD-BH» OOD.* S. 53–55.
14. Chukhno A.A. (2001). Postindustrialna ekonomika: teoriia, praktyka ta yikh znachennia dlia Ukrainy (pochatok). *Ekonomika Ukrainy.* № 11, S. 42–49.
15. Shymchenko O.V. (2024). Vzaiemozviazok intelektualnogo kapitalu Ukrainy ta svitu v umovakh hlobalizatsii, *Ukraina i svit: humanitarno-tekhnichna elita ta sotsialnyi prohres. Materialy Vseukr. nauk.-teoret. konf. stud. i aspirantiv, 18–19 kvitnia 2024 r., Kharkiv: NTU «KhPI».* S. 68–71. Retrieved from <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/76932>
16. Shymchenko O.V. (2023). Vzaiemozviazok tekhnolohichnoi ta intelektualnoi transformatsii suchasnoi tsvyvilizatsii. *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu «KhPI».* Kharkiv: NTU «KhPI». № 2. S. 38–42.
17. Castells M. (2000). *The Information Economy: Economics, Society, and Culture.* 625 p.
18. Edvinsson L. (2002). *Corporate Longitude: What You Need to Know to Navigate the Knowledge Economy.* 256 p.
19. Galbraith J.K. (1973). *Economics and the Public Purpose.* Boston, 334 p.
20. Roos G., Pike S., Fernstrom L. (2006). *Managing Intellectual Capital in Practice.* 396 p.
21. Toffler A., Toffler, H. (2007). *Revolutionary Wealth: How It Will Be Created and How It Will Change Our Lives.* 512 p.

Надійшла (received) 08.11.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Шумченко Ольга Вікторівна (Shymchenko Olga) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», аспірантка кафедри філософії, Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8514-5596>.